

Lāču monitorings

LĪGUMS Nr. 7.7/153/2014-P

Atskaite par 2016. gadu

LVMI “Silava”

Saturs

Saturs.....	2
Ievads.....	3
Metodes.....	3
Rezultāti.....	4
Pēdu uzskaites.....	4
Nejaušie novērojumi.....	6
Kopsavilkums.....	8
Literatūra.....	9

Ievads

Monitoringa mērķis ir iegūt informāciju par brūnā lāča populācijas un tai nepieciešamo biotopu stāvokli Latvijā. Informācijas kvalitātei un apjomam jāatbilst prasībām, kuras Eiropas Komisijas Vides ģenerāldirektorāts izvirzījis dalībvalstīm saistībā ar ziņojumiem, ko paredz Eiropas Padomes direktīvas 92/43/EEC Par dabisko biotopu, savvaļas faunas un floras aizsardzību 17. pants. Minētā mērķa īstenošanai 2016.gadā veikti sekojoši uzdevumi:

- jāievāc jauni pierādījumi par brūnā lāča sastopamību Latvijas teritorijā;
- jānovērtē populācijas lielums un tā izmaiņu tendences salīdzinājumā ar 2015.gadu;
- jānovērtē lāčiem nepieciešamo biotopu stāvoklis, daudzums un tā izmaiņu tendences;
- jānosaka faktori, kas negatīvi ietekmē brūnos lāčus un tiem nepieciešamos biotopus;
- jānovērtē NATURA2000 aizsargājamo teritoriju loma brūno lāču saglabāšanā.

Brūnā lāča monitorings 2016. gadā atkārtoti veikts piecās NATURA 2000 teritorijās – dabas liegumos “Lielais Pelēčāres purvs”, “Ziemeļu purvi”, “Stompaku purvi”, dabas parkā “Vecumu meži”, “Teiču dabas rezervātā” un tām piegulošajās teritorijās, meklējot lāču klātbūtnes pierādījumus.

Apkopota arī projektā iesaistīto pētnieku personīgi saņemtā, kā arī plašsaziņas un sociālajos medijos pieejamā informācija par nejaušiem lāču vai to darbības pēdu novērojumiem.

Metodes

Brūno lāču uzskaites izvēlētajās teritorijās veiktas atbilstoši metodikai “Brūnā lāča *Ursus arctos* fona monitorings”, kas pieejama interneta vietnē <http://biodiv.daba.gov.lv/fol302307/fol634754/fona-monitoringa-metodikas/ziditajdzivnieki-brunais-lacis>

Uzskaitēs piedalījās LVMI “Silava” vadošie pētnieki Guna Bagrađe un Jānis Ozoliņš, pētnieki Digna Pilāte, Mārtiņš Lūkins un Jurgis Šuba, zinātniskie asistenti Alda Stepanova un Aivars Ornicāns.

Informācija par nejaušiem lāču vai to pēdu novērojumiem apkopota, apmeklējot ziņu portālus, mednieku forumus, dabas novērojumu portālu www.dabasdati.lv.

Nejaušas ziņas monitoringa izpildītājiem tiešā veidā iesniedza Edgars Bojārs, Jānis Mikijanskis, Mārtiņš Puriņš, Andris Soms, Danuta Priede, Gaidis Grandāns, Valters Lūsis un Viesturs Arbidāns.

Rezultāti

Pēdu uzskaites

Pēdu uzskaites veiktas piecās izvēlētajās NATURA 2000 teritorijās un to tiešā apkārtnē aprīļa un maija mēnešos. Kopējais apsekoto maršrutu garums ir 252,8 km (Ziemeļu purvos – 13,4 km, Stompaku purvos – 43,9 km, Lielajā Pelēčāres purvā – 17,7 km, Teiču dabas rezervātā – 46,6 km, Vecumu mežos – 76,1 km un no Vecumu mežiem netālais Liepnas un Žīguru pagasta teritorijā – 55,1 km).

Lāču pēdu nospiedumi konstatēti 1 vietā Vecumu mežiem piegulošajā teritorijā (1. att.), Ziemeļu purvos 4 vietās (2. un 3. att.) un 1 vietā Teiču dabas rezervātā (4. att.). Dati apkopoti pdf anketās. Stompaku purvos un Lielajā Pelēčāres purvā lāču klātbūtnes pazīmes netika atrastas.

1. attēls. Lāča priekšķepas nospiedums Liepnas pagastā, 03.05.2016. Augšējās foto vieta, kurā pēdas atrastas, apakšējās foto – nepilni priekšķepu nospiedumi.

2. attēls. Divu dažāda lieluma lāču priekšķepu nospiedumi Ziemeļu purvos, Staiceles pagastā, 12.05.2016.

3. attēls. Trešā lāča priekšķepas nospiedums, kas Ziemeļu purvos konstatēts Ramatas pagastā, 12.05.2016.

4. attēls. Lāča pakaļķepas nospiedums Teiču dabas rezervātā, Varakļānu pagastā, 23.05.2016.

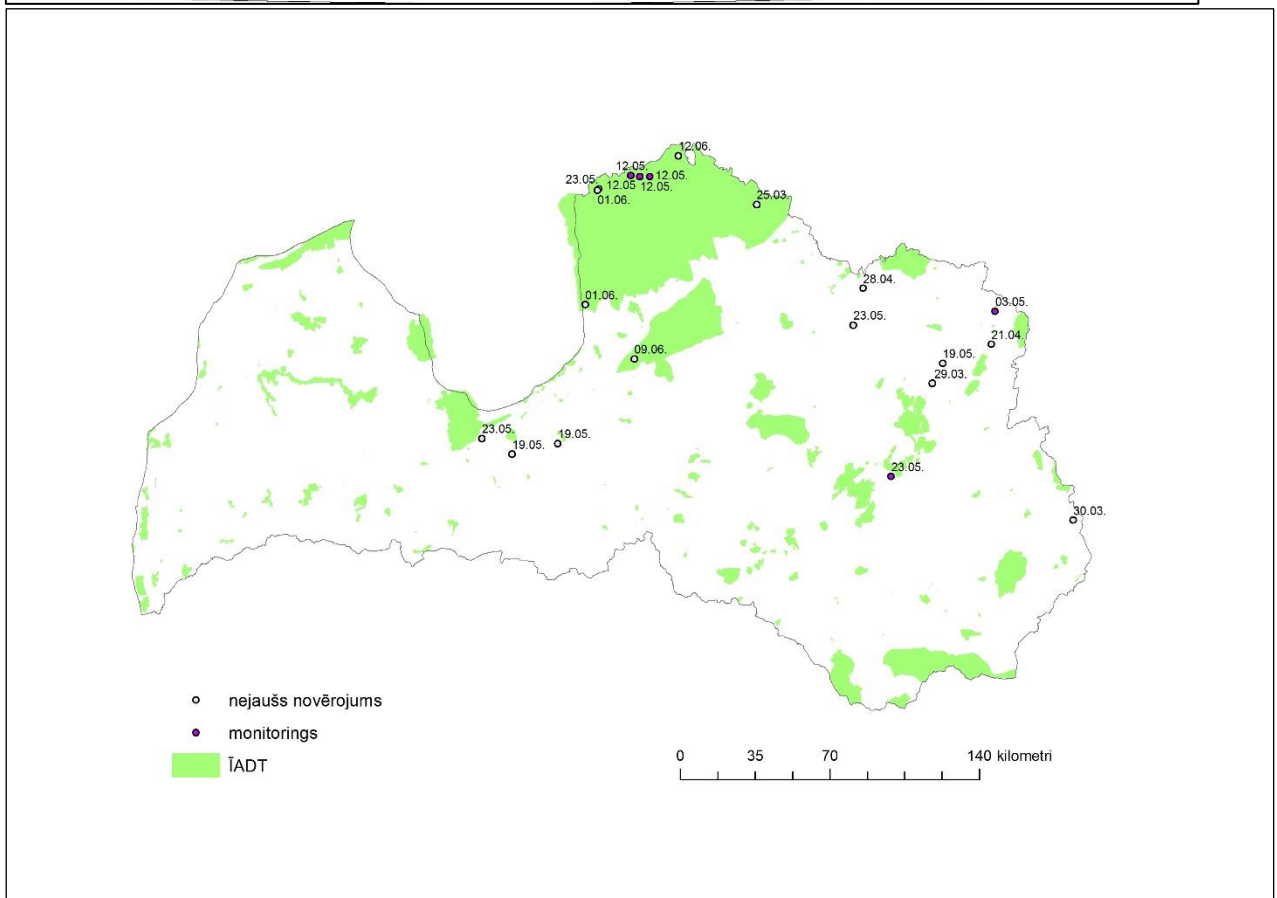
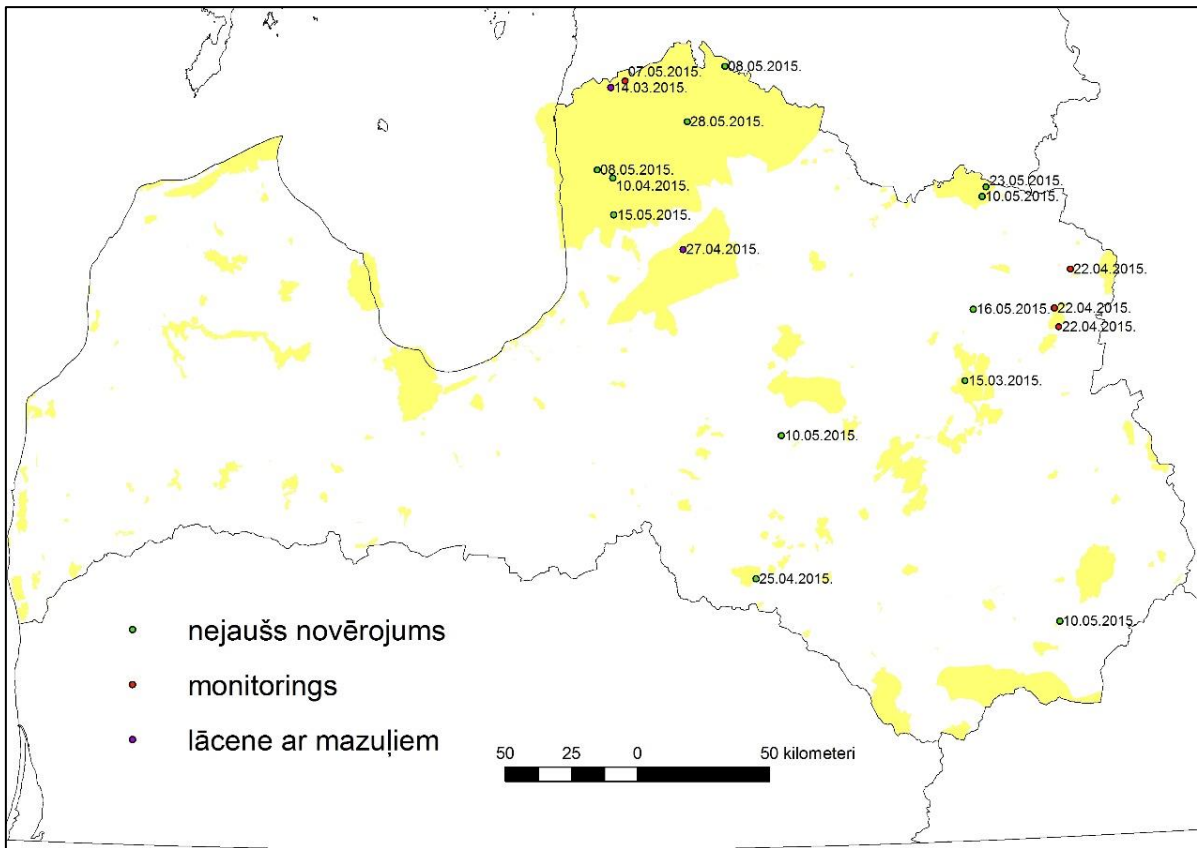
Nejaušie novērojumi

Periodā no 2016. gada marta vidus līdz jūnija vidum saņemtas ziņas par 16 nejaušiem lāču vai to pēdu nospiedumu novērojumiem. Piecos gadījumos novēroti paši dzīvnieki, atkārtoti - Jelgavas un Olaines apkārtnē, kā arī Rietumvidzemē. Vienpadsmit gadījumos atrasti lāču pēdu nospiedumi. Pārsvārā ziņots par neliela izmēra jauniem lāčiem, taču saņemta arī informācija par pieaugušiem dzīvniekiem (5. att.).

5. attēls. Lāča priekšķepas nospiedums netālu no Balviem 19.05.2016. (J. Mikijanska ziņojums)

Informācija par novērojumiem apkopota Excel tabulā, un novērojumu telpiskais izvietojums atainots kartē (6.att.).

6. attēls. Lāču monitoringa uzskaitēs un nejaušos novērojumos konstatēto lāču un to pēdu telpiskais izvietojums. Augšējā karte - 2015. gada novērojumi, apakšējā karte - 2016. gada novērojumi.

Kopsavilkums

1. 2015. un 2016. gadā informācija par lāču sastopamību iegūta no līdzīga apjoma pētnieku veiktām monitoringa uzskaitēm un līdzīga skaita ziņojumiem par nejaušiem novērojumiem.
2. Monitoringa uzskaitēs izvēlētajās NATURA 2000 teritorijās lāču pēdas atrastas 6 vietās. Četras no šīm vietām atrodas Ziemeļu purvos netālu no Igaunijas robežas un liecina par vismaz 3 dažādu indivīdu vienlaicīgu atrašanos Latvijas teritorijā. Pēc monitoringa uzskaitēm, ņemot vērā veiktos pēdu mērījumus, var secināt, ka darba veikšanas laikā kopumā konstatēti vismaz 4 dažādi lāči – trīs Latvijas ziemeļu daļā, ceturtais (nepārprotami vismaz viens) – ziemeļaustrumos. Papildus ievākta informācija par lāču vai to pēdu vēl 16 novērojumiem. To skaitā vismaz 6 indivīdi varētu nebūt tie paši, kas konstatēti monitoringa uzskaitēs. No tiem vismaz viens lācis Daugavas kreisajā krastā.
Salīdzinot visu novērojumu datumus un ģeogrāfisko izvietojumu un ņemot vērā lāču pārvietošanās paradumus un attālumus, var secināt, ka laika periodā no 2016. gada marta vidus līdz jūnija vidum Latvijā uzturējušies vismaz 10 gan jauni, gan pieauguši lāči. Lai gan ir zināmi gadījumi, kad lāči veikuši vairākus simtus kilometru garus pārgājienus (garākais zināmais ir 467 km Zviedrijā), kā arī pametot dzimšanas teritoriju, jaunie lāči var veikt samērā lielus attālumus (tēviņiem tie var būt vidēji 108-119km, mātītēm – 16-28km), tomēr pamatā lāči ir teritoriāli dzīvnieki, kas uzturas pierastajā apkārtnē. Tādēļ 6.attēlā novērojumu punktiem noseģto Latvijas austrumu daļu var uzskatīt par pilnībā ietilpstošu brūno lāču Baltijas populācijas pamatareālā (skat. arī Chapron *et al.* 2014). Lai arī pieaugošais ziņoju skaits un monitoringā veikto pēdu uzskaišu sekmes rada iesaistīto par lāču skaita pieaugumu, pagaidām rezultāti to nepārprotami neapstiprina.
3. NATURA 2000 teritorijas, kurās atrastas lāču pēdas (Teiču dabas rezervāts, Vecumu meži un Ziemeļu purvi), formāli vērtējamas kā labas. Par vienīgo ievērojamo traucējumu tajās uzskatāmas medības ar dzinējiem daļā teritoriju platības. Stompaku purvos lāču pazīmes šajā gadā netika konstatētas. Tajā pat laikā netika atrasti arī apstiprinājumi, ka teritorijas piemērotība lāčiem būtu mainījusies, tādēļ tā joprojām vērtējama kā laba. Lielā Pelēčāres purva biotopu stāvoklis vērtējams kā vidējs, jo lāču klātbūtnes pēdas arī šajā gadā tur netika konstatētas, tomēr šis fakts pats par sevi nav apstiprinājums šīs teritorijas sliktākai piemērotībai. Pagaidām pretrunīgi vērtējama meža cūku piebarošanas izmaiņu ietekme uz lāču uzvedību pavasarī. Monitoringa maršrutos meža cūku piebarošanas vietās lāču pēdas netika konstatētas, lai gan pie gadījuma ziņām joprojām parādās apliecinājumi lāču interesei par barotavām. Āfrikas cūku mēra profilakses nolūkos pieaug risks lāču traucēšanai vai nejaušai nogalināšanai, kā arī teorētiski lāči var baroties ar kritušo meža cūku ķermeņiem.
4. Lai uzlabotu nejaušo lāču novērojumu kvalitāti un novērojumu dati sniegtu vairāk informācijas, joprojām aktuāli informēt ziņu sniedzējus par nepieciešamību veikt atrasto priekšķepu pēdu platuma mērījumus vai vismaz nofotografēt pēdas nospiedumu kopā ar kādu zināma izmēra priekšmetu. Lāčiem konstatēta korelācija starp to priekšķepu platumu un ķermeņa svaru, līdz ar to pēdu mērījumi dod iespēju noteikt, vai dzīvnieks ir jauns vai pieaudzis, kā arī ir iespēja atšķirt indivīdus vienu no otra, un tas ļauj precīzāk novērtēt Latvijā sastopamo lāču skaitu.

Citi ieteikumi un monitoringa rezultātu plašāka interpretācija tiks iekļauta atjaunojamajā sugas aizsardzības plānā.

Literatūra

1. Andel, P.; Mínarikova, T.; Andreas, M. (eds) 2010. Protection of landscape connectivity for large mammals [in the Czech Republic]. The Silva Tarouca Research Institute for Landscape and Ornamental Gardening
2. Chapron G., Kaczensky P., Linnell J.D.C., von Arx M., Huber D., Andrén H., López-Bao J.V., Adamec M., Álvares F., Anders O., Balčiauskas L., Balys V., Bedó P., Bego F., Blanco J.C., Breitenmoser U., Brøseth H., Bufka L., Bunikyte R., Ciucci P., Dutsov A., Engleder T., Fuxjäger C., Groff C., Holmala K., Hoxha B., Iliopoulos Y., Ionescu O., Jeremić J., Jerina K., Kluth G., Knauer F., Kojola I., Kos I., Krofel M., Kubala J., Kunovac S., Kusak J., Kutal M., Liberg O., Majjić A., Männil P., Manz R., Marboutin E., Marucco F., Melovski D., Mersini K., Mertzanis Y., Mysłajek R.W., Nowak S., Odden J., Ozolins J., Palomero G., Paunović M., Persson J., Potočnik H., Quenette P.-Y., Rauer G., Reinhardt I., Rigg R., Ryser A., Salvatori V., Skrbinšek T., Stojanov A., Swenson J.E., Szemethy L., Trajçe A., Tsingarska-Sedefcheva E., Váňa M., Veeroja R., Wabakken P., Wölfel M., Wölfel S., Zimmermann F., Zlatanova D., Boitani L. 2014. Recovery of large carnivores in Europe's modern human-dominated landscapes. – *Science*, 346, 6216: DOI: 10.1126/science.1257553
3. Danilov P.I. 2005. Game animals of Karelia. Ecology, resources, management, protection. Moscow, Nauka.
4. Männil, P.; Kont, R. 2012. Action plan for conservation and management of large carnivores (wolf *Canis lupus*, lynx *Lynx lynx*, brown bear *Ursus arctos*) in Estonia 2012-2021. Estonian Ministry of the Environment.
5. Ozoliņš, J., Bagrade G., Žunna A., Ornicāns A., Andersone-Lilley Ž. 2009. Brūnā lāča (*Ursus arctos*) aizsardzības plāns. Salaspils, LVMI Silava.
6. www.lcie.org